

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

דקדוק האבני"ז בדעת הרמב"ם שאין יוצאים בחגיגה

במסכת חגיגה (ז:): תנן: ישראל יוצאין ידי חובתן [- של שלמי שמחה] בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה, והכהנים בחטאות ואשמות ובבכור ובחזה ושוק.

ובגמרא (ח.): תנו רבנן, "ושמחת בחגך" - לרבות כל מיני שמחות לשמחה. מכאן אמרו חכמים, ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה, והכהנים בחטאות ואשם ובבכור ובחזה ושוק. ופירש רש"י: "ושמחת" - כל השמחות במשמע, דלא בעי מיניה אלא שמחה, ואמר מר, אין שמחה אלא בבשר, והאי בשר הוא.

מבואר שכל הקרבנות יוצא בהם ידי חובת שלמי שמחה, שכן לא הקפיד הכתוב אלא שישמח בחג, וצריך לאכול בשר דוקא כי אין שמחה אלא בבשר - אך מהו הבשר, בזה לא הצריך הכתוב בשר מסויים, אלא כל הקרבנות מועילים לקיום דין זה.

והרמב"ם (חגיגה פ"א ה"א) כתב: השמחה האמורה ברגלים הוא, שיקריב שלמים יתר על שלמי חגיגה. ואלו הן הנקראין 'שלמי שמחה'. שנאמר "וזבחת שלמים ואכלת שם, ושמחת לפני ה' אלקיך", עכ"ל. ובשו"ת אבני נזר (סימן תכ"ב ס"ק י"ב) למד בדברי הרמב"ם שאף באותו היום שמביא את החגיגה צריך להביא גם שלמי שמחה. ותמה על כך מדברי המשנה והגמרא דידן, שהרי כיון שיש לו בשר חגיגה לאכול, מפני מה לא יוכל לצאת ידי חובת שמחה באכילת בשר זה, וכי גרע ממה שהכהנים יוצאים ידי חובתם בשעירי הרגלים ובחטאות ואשמות. וכך משמע גם מדברי הרמב"ם בספה"מ (עשה נד): ואלו השלמים נוספים על שלמי חגיגה, והם נקראים בתלמוד שלמי שמחה.

חילוק בין אכילת שאר קרבנות שדינם להיאכל לחגיגה ופסח שהכהן מחויב לאוכלם

כדי ליישב את דעת הרמב"ם מייסד האבני נזר שיש לחלק בין דין אכילת שאר הקרבנות, שעירי הרגלים, חטאות ואשמות ובין דין אכילת שלמי חגיגה. שכן כל הקרבנות אין חובה על הכהן לאוכלם, כי אם החובה היא שהקרבן ייאכל, וכל כהן יכול לאוכלו ובכך יתקיים דין האכילה שבו. שונה מכך חגיגה שכל עיקרו לא בא אלא לאכילה, וכלשון הגמרא (חגיגה ו.): חגיגה עדיפא שיש בה שתי אכילות [- אכילת מזבח ואכילת אדם]. וכיון שאינו בא אלא לאכילה על כן מצוה על הבעלים שיאכלו מן החגיגה, כמו שמצווים לאכול מן הפסח כל אחד ואחד מבני החבורה.

ולפי זה מבאר האבני נזר דעת הרמב"ם, שאף ששינוי במשנה שהכהנים יוצאים ידי חובת שמחה בשעירי הרגלים וכיו"ב, היינו משום שאין מחויב באכילתו ולכן יכולים לצאת באכילתו ידי חובת האכילה לשם שמחה. משא"כ בקרבן חגיגה, שאף לולא מצות שמחה היה מחויב לאוכלו בעצמו, בקרבן זה אינו יכול לצאת ידי חובת שמחה. וכשם שקרבן חגיגה שיש חובה בהבאתו, שאינו יוצא ידי חובתו כשמביא קרבן שמחויב בלאו הכי בהבאתו [- כגון נדרים ונדבות], הוא הדין שלמי שמחה שיש חובה באכילתו אינו יוצא ידי"ח כשאוכל קרבן שמחויב בלאו הכי באכילתו, דהיינו קרבן חגיגה.

קושיית השאגת אריה על דעת הרי"ף שיש חיוב שמחה בליל יו"ט הראשון

על פי זה מיישב האבני נזר את דעת הרי"ף בברכות לענין שמחה בליל יום טוב ראשון. דהנה השאגת אריה (סימן סח) דקדק בדעת הרי"ף שליל יום טוב ראשון של חג מחויב בשמחה מן התורה. ותמה השאגת אריה, מדברי הגמרא בפסחים (עא.), שם דנה במחלוקת האמוראים אם לענין שלמי שמחה בעינן שתהיה 'שחיטה בשעת שמחה'. והוכיחה הגמרא שאין צריך שחיטה בשעת שמחה, שכן מבואר בברייתא (פסחים ע.) שחגיגת יו"ד [- קרבן חגיגה שיש להביאו עם הפסח כדי שייאכל על השובע] יוצאים בה משום שמחה אך לא משום חגיגה. והרי חגיגת יו"ד נשחטת בי"ד ניסן עוד קודם שנתחייב בשמחה, וע"כ שאין צריך שחיטה בשעת שמחה. ודוחה הגמרא, שיש להעמיד את דברי הברייתא באופן שאף שקרבן זה היה מיועד להיות חגיגת יו"ד מכל מקום לבסוף עיבבו ולא שחטו אלא למחר. ומוסיפה הגמרא שכך מסתבר, שהרי משנה זו אמרה בן תימא, ודעת בן תימא שחגיגת יו"ד דינה כקרבן פסח, ואם כן בודאי אין מדובר שכבר שחטה בי"ד, כי אם כן לא היה יכול לצאת בה ידי חובת שמחה למחרת - שכן הקרבן היה נפסל בלינה, גם לולי החסרון של 'שחיטה בשעת שמחה'. אלא על כרחך שאכן מדובר באופן שלבסוף לא שחט את החגיגה והמתין עמה עד למחרת.

ומקשה השאגת אריה, שאם אכן צדקו דברי הרי"ף ובליל יום טוב ראשון של חג ישנה חובת שמחה, אם כן ניתן היה לבאר את כוונת הברייתא שאדם זה אכן שחט את החגיגה בי"ד ורוצה לצאת בה ידי חובת שמחה בליל יום טוב, וממילא אין חסרון של 'לינה' אלא רק חסרון של 'שחיטה בשעת שמחה'. ומכאן מוכיח השאג"א שאכן ליל יו"ט התמעט מדין שמחה.

ביאור האבני נזר לאור יסודו ודעת החזו"א והערוך השולחן העתיד בנידון זה

אמנם לאור יסוד דברי הרמב"ם שאי אפשר לצאת ידי חובת שמחה בקרבן חגיגה, כיון שאי אפשר לקיים חובתו לאכול שלמי שמחה באכילה שכבר מחויב בה - דהיינו באכילת קרבן חגיגה - יישב האבני נזר את קושיית השאגת אריה. שכן לא יכולה היתה הגמרא לפרש שכוונת הברייתא שאדם זה רוצה לאכול חגיגת יו"ד לקיום דין שמחה בליל יו"ט ניסן - שהרי בזמן זה עדיין חלה עליו חובת אכילת החגיגה מדין החגיגה - ובאופן זה אי אפשר לקיים דין שמחה בקרבן זה. וכל ההו"א בגמרא שיוכל לקיים דין השמחה בקרבן החגיגה אחרי שחיתתו, היינו רק למחרת שכבר עבר זמן החגיגה

קיום דין
'ושמחת
בחגך'
באכילת
שלמי

יום חמישי טז אדר א

חגיגה דף ח

להצטרפות לקבלת החידוש
a8843414@gmail.com

[שדינו כדין פסח]. ועל כך בעמירה שבאופן זה אי אפשר לו לאכול את הקרבן מטעם אחר - שכן נפסל הקרבן בלינה לדעת בן תימא.

ובעיקר הבנת האבני נזר בדעת הרמב"ם שאכן אין יוצאים ידי חובת שמחה באכילת שלמי חגיגה, חלק עליו מרן החזו"א (פ"א ה"א) וכתב שאין כוונת הרמב"ם שאין יוצאין ידי מצות שמחה באכילת חגיגה, כי ודאי לא גריעא אכילת שלמי חגיגה מאכילת שאר קרבנות חובה שיוצאים בה. אלא כוונת הרמב"ם שדין מצות שמחה חלוק מדין שלמי חגיגה, שידי חובת שלמי חגיגה יוצא בהבאת קרבן אחד ואפילו לא אכל ממנו, ושמחה מצוותה באכילה ולא בהקרבה ואינו חייב להקריב קרבן עבור זה.

וכבר הסתפק בדין זה בערוך השולחן העתיד (סימן קצו סק"ו), ז"ל: ואני מסתפק, כיון דשלמי שמחה אינו אלא מפני אכילת בשר, דאין שמחה אלא בבשר. מי שמספיק לו השלמי חגיגה אכילת בשר בעצרת שאינו אלא יום אחד, אם מחוייב בשלמי שמחה. ובשלמא בפסח וסוכות בהכרח לשלמי שמחה לשארי ימי החג [- שהרי החגיגה שלמים הנאכלים לשני ימים ולילה אחד, ותו לא] אבל בעצרת אין הכרח. וכתב דנראה שאין צריך, ותמה על כך שלא נתבאר דין זה בשום מקום.

דין קדימה בהקרבת שלמי חגיגה ושלמי שמחה

ועוד אמרו בגמרא (חגיגה ו:): דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר, שלש מצוות נצטוו ישראל בעלות לרגל, ראייה וחגיגה ושמחה וכו'. וביאר הטורי אבן שנקט ריה"ג את סדר הקרבתם, שכן קרבן ראייה עולה הוא וקודם לחגיגה ושמחה שהן שלמים. וחגיגה קודמת לשמחה - אע"ג ששניהן שלמים - כיון שחגיגה היא דבר שבחובה, משא"כ שמחה אינה דבר שבחובה שכן יוצא ידי חובה בנדירים ונדבות ואינו צריך להביא דוקא מן החולין, ואם יש לו בשר קודש לאכול כלל אינו צריך להביא שלמי שמחה. ואע"ג שנסתפקה הגמרא מי מקודש, תדיר או מקודש, היינו רק כששניהם דברים שבחובה, אבל כשדבר אחד הוא דבר שבחובה והשני לא - דבר שאינו חובה לגבי דבר שבחובה לאו כלום הוא.

ובספר זכר לחגיגה (שם) כתב שאינו רואה מקום לפלפולו, שהרי כיון שגם מצות חגיגה אינו מקיים אלא אם כן אוכל מהקרבן [כך דעתו, יעויין בדבריו בזכר לפתח (אות כא), ואילו בדברי החזו"א המובאים לעיל מבואר לא כן, ואכמ"ל], וכיון שאוכל מהחגיגה יוצא בזה ידי שמחה - ואם כן לעולם לא שייך נידון זה כי פשוט שצריך להקדים עיקר דין החגיגה ובה לקיים גם דין שמחה, וכל דין שלמי שמחה הוא שאם אין די לו בבשר של החגיגה, צריך להוסיף ולהביא עוד שלמים, אבל ודאי ששורש ועיקר הדין הוא באכילת החגיגה, ועל כן אין מקום להסתפק שמא נקדים שחיטת השלמי שמחה קודם השלמי חגיגה. ומבואר מדבריו שנקט כדבר פשוט שיוצא ידי חובת שמחה באכילת החגיגה.

ואמנם מגוף דברי הגמרא שם יש שהוכיחו כדעת האבני נזר בדעת הרמב"ם, שאכן אין יוצאים ידי חובת שמחה באכילת שלמי חגיגה. שכן ריה"ג קובע ואומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בעלות לרגל, ראייה וחגיגה ושמחה. וכתב רש"י: שמחה, אף הם שלמי שמחה, אם אין לו בשר שלמים של נזר ונדבה שהתנדב כל השנה... מביא שלמים משלו... להיות לו בשר לשבע, שאין שמחת החג אלא בבשר, ע"כ. ומשמע ששלשה דברים אלו מחוייב להביאם ולא משמע שרק אם אין החגיגה מספקת בידו אז צריך להביא שלמי שמחה. אלא שיש לדחות ראייה זו, שהרי כבר דקדק הערוך השולחן העתיד שבפסח וסוכות ע"כ צריך להביא שלמי שמחה מלבד החגיגה - כיון שאחרי שני ימים ולילה אחד כבר נאסרה אכילת החגיגה, ומבואר היטב הטעם שנקט ריה"ג בפשטות שג' דברים אלו אדם מחוייב בהם ברגל, אף שיתכן באמת שבימים שהחגיגה תחת ידו, אינו צריך להביא קרבן אחר לקיום דין השמחה.

יסוד האבי עזרי שבכלל דין שמחה שני דינים, הקרבה ואכילה

וידוע חידושו של מרן האבי עזרי (חגיגה פ"ב) שדקדק לשון הרמב"ם: "והשמחה האמורה ברגלים הוא שיקריב שלמים יתר על שלמי שמחה". וכן בספה"מ: "והענין הראשון הרמוז אליו בציווי הזה הוא, שיקריב קרבן שלמים... ואלו השלמים נוספים על שלמי חגיגה". ודקדק האבי עזרי מלשון הרמב"ם שיש חובה מיוחדת להקריב קרבן שלמי שמחה.

ולפי זה תמה האבי עזרי איך יוצאים ידי חובת שמחה בנדירים ונדבות והכהנים בשעירי הרגלים וחטאות ואשמות, הרי כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, וכיון שחייב בהבאתו איך יצא ידי חובתו בדבר שמחוייב בהבאתו בלאו הכי. ומכאן זה ייסוד האבי עזרי שלדעת הרמב"ם נאמרו שני דינים בדין שלמי שמחה: א' הקרבת קרבן שמחה. ב' אכילת בשר שלמים. ואכן מה שמבואר במשנה שיוצאים ידי חובת שמחה באכילת נדירים ונדבות וכיו"ב היינו רק לענין מצות אכילת בשר שלמים, משא"כ דין הקרבת קרבן שמחה אין מקיימים בכך. והוסיף האבי עזרי נפק"מ בין שני הדינים, שמצות הקרבת הקרבן אינה אלא יום אחד, ואילו מצות אכילת בשר שלמים היא בכל ימות החג. וכל דברי המשנה אינם אלא בנוגע לשאר ימות החג, ומלבד זאת אכן חובה עליו להקריב קרבן שלמי שמחה.

ומעתה נדחה דקדוק האבני נזר בדעת הרמב"ם, שכתב שאי אפשר לקיים דין אכילת שלמי שמחה באכילת החגיגה, וחילק בין חגיגה לשאר נדירים ונדבות. אמנם לפי דברי האבי עזרי אין כוונת הרמב"ם כלל לאכילת השלמי שמחה כי אם למצוות הקרבתו, שעל כך כתב הרמב"ם שהשמחה האמורה ברגלים הוא שיקריב שלמים יתר על שלמי שמחה. אך אכן אפשר לומר שלענין קיום מצות אכילת שלמים, יכול לשפיר לקיימה באכילת שלמי חגיגה.

אמנם בעיקר יסוד האבי עזרי האריך לחלוק עליו מרן החזו"א במכתבו (נדפס בסוף האבי עזרי), שלא משמע כלל שיש בכלל דין השמחה שני דינים. וגם בגמרא לא אמרו אלא 'אין שמחה אלא בבשר' ולא מצאנו כלל שיאמרו שחייב להקריב קרבן. וגם עיקר הדבר לחייב 'הקרבת קרבן' משום שמחה, הוא פלא, כי איזה שמחה יש בעצם הקרבת הקרבן, ללא אכילתו.

"ומכאן

זה ייסוד

האבי עזרי

שלדעת

הרמב"ם

נאמרו

שני דינים

בדין שלמי

שמחה:

א' הקרבת

קרבן

שמחה.

ב' אכילת

בשר שלמים

"

החידוש היומי מוקדש
ברגשי הערכה
לתמכין דאורייתא
הרה"ג שליט"א
על שהניף ידו בתרומה
נכבדה